

**Vallensbæk Lokalhistoriske Forening
holder hvert år i november måned en æbleskiveaften på Højrupgård.**

**Foreningens æbleskiveaften 2025 blev afholdt
onsdag d. 19. november 2025
på Højrupgård fra kl. 19.00 til kl. 21.30.**

Aftenens emne var "Jul som i gamle dage".

**I år var der gløgg fra gløggmester Hardy Javelin og hjemmebagte
æbleskiver fra æbleskivemester Margit Christensen.**

Gratis - Tilmelding var ikke nødvendig.

Denne æbleskiveaften startede kl. 19.00 i stuen på Højrupgård. Stuen var julepyntet med nisser (store og små), gamle julehæfter, Vallensbæk julemærker og gammel julepynt.

Formanden bød de 41 fremmødte medlemmer hjertelig velkommen til årets æbleskiveaften.

Aftenens emne var som annonceret **"Jul som i gamle dage"**, og det foregik på den måde, at Ingolf Mathiesen ville begynde med at fortælle om nisser, som han har en stor samling af, hvoraf cirka 75 var udstillet på Højrupgård denne aften. Ligeledes ville han fortælle lidt om sin egen barndoms jul i det indre København.

Derefter ville Hanne Karoline Pedersen fortælle om sin barndoms jul på landet i Rye ved Gørlev på Vestsjælland.

Formanden oplyste endvidere, at der ville være gløgg og æbleskiver klokken cirka 19:30.

Der var gløgg nok, så alle kunne få to glas og nogle kunne endda få tre glas, men var man i bil, så var det klogt at stoppe efter to glas. Med hensyn til æbleskiver, så var der i første omgang fem til hver. Nogle fik dog lidt flere.

Både gløgg og æbleskiver var meget velsmagende.

Ingolf Mathiesen startede med at fortælle om julenisser og kravlenisser.

forgæves at få mønsterbeskyttelse af ordet "kravlenisserne". Anmodningen blev afvist i 1949 med henvisning til, at ordet manglede særpræg. Siden har mange tegnere gennem tiden skabt kravlenisser. Særligt produktive kravlenissetegnere fra 1950'erne og 1960'erne er Frederik Bramming, Aage Dam, Illa Winkelhorn og Iben Clante.

Kravlenisser blev oprindeligt udgivet som forlagsark, der kunne købes hos boghandlere og lign. og havde sin første storhedstid i 1950'erne og 1960'erne, hvor de også begyndte at blive distribueret som gratis reklameark. Særligt siden 1980'erne har kravlenisseark også været distribueret som til- og indlæg til ugeblade, ligesom de i dag, i stort omfang, fås som downloadnisser, der gratis kan hentes ned fra Internettet. Fremkomsten af satiriske politikerkravlenisser, der dukkede op i 1970'erne, har bidraget til at genren har udviklet sig og er fulgt med tiden. Langt fra alle de udklipsfigurer med balanceflap vi i dag stadig kalder kravlenisser, forestiller egentligt nisser. Tendensen er dog ikke ny. Også mange gamle kravlenisser forestiller børn iført nissehuer.

Interessen for gamle kravlenisser og deres tegnere er vokset i de seneste år og kan bl.a. identificeres gennem bogudgivelser, websites og foreninger, dedikeret til emnet.

Bramming nisser er som nævnt tidligere, de første oprindelige kravlenisser der blev opfundet, men der har eksisteret udklipsark med nisser fra starten af 1900-tallet. Siden Frederik Bramming udgav de første klippeark med kravlenisser har Pobra A/S udviklet Bramming nisser til at være store figurer i træ og karton, tryk på kagedåser, gavepapir, julesokker, stearinlys eller små figurer lavet af forskellige materialer.

Bramming nisserne er søde og fjollede. De har et enkelt formsprog, har altid en rød nissehue uden kvast, er iført en slags gamachebukser og så er de karakteriserede ved at være tandløse. Brammings nisser er klassiske, idet Frederik Bramming, som nævnt, faktisk var den første, der startede kravlenisse trenden. Frederik Bramming har også tegnet en række tredimensionelle

nissemyldrende julekalendere, som var meget populære i 1940'erne og et par årtier frem.

Ingolf Mathiesen gik herefter over til at fortælle om sin egen jul i den indre by i København, hvor han boede i Toldbodgade sammen med sine forældre, sin lillebror, sin mormor, sin morfar og sin farfar.

Juleaften holdt vi altid i Toldbodgade, hvor både min faster Anna og min mors kusine Kis var med.

Ifølge min far, så fik jeg et år ikke mindre end 54 julegaver. Hvilket år det var husker jeg ikke, men jeg har været 4 eller 5 år gammel. Jeg husker heller ikke hvad det var for gaver jeg fik.

Min faster Anna optrådte som julemand, og der gik flere år inden jeg opdagede, at det var min faster der var julemanden.

Toldbodgade var jo meget tæt på Kongens Nytorv og dermed også til Magasin du Nord. Dengang sagde man i København, at "julen begynder i Magasin", og det var nok ikke helt forkert.

Julen i Magasin har altid været noget særligt. Lige fra de allerførste juleudstillinger i slutningen af 1800-tallet til nutidens oplyste forretningsfacader, der lyser eventyrligt op i den mørke vintertid.

Lige nu vises udstillingen 'Jul i Magasin' i Magasin du Nord, Vingårdstræde 6, 1070 København frem til den 21. december 2025.

Udstillingen 'Jul i Magasin' giver et godt indblik i, hvordan julen i stormagasinet har kunne opleves gennem de sidste 150 år. Fra juleudstillinger og kataloger til Danmarks første stormagasin-julemand.

Julen i Magasin er for mange forbundet med faste traditioner. Hvad enten det er en tur forbi de pyntede vinduer, en hyggestund med kataloget, eller indkøb af gaverne, så har de fleste danskere minder om julen i Magasin. Nogle husker måske deres første møde med Magasins julemand, andre har en helt særlig juleudstilling klar i hukommelsen.

Så snart kunderne træder ind ad døren til stormagasinet begynder oplevelsen med julepynt, julestemning og julegaver. Rundt om i byen kan man se folk komme gående med deres juleindkøb i de karakteristiske poser fra Magasin.

Så der er måske noget om at julen begynder i Magasin.

Magasin havde et stort udstillingsvindue på hjørnet af Lille Kongensgade og Kristen Bernikows Gade, og her var der altid en flot juleudstilling med bl.a. mekaniske nisser m.v., og det var meget populært at se den årlige "mekaniske" juleudstilling.

Inde i Magasin i stueetagen var der normalt en større legetøjsafdelingen, og det var vi børn meget betaget af.

Problemet var, at man som barn ikke måtte gå i Magasin uden at være ifølge med en voksen, men som regel lykkedes det at få sneget sig ind, så man kunne beundre legetøjsafdelingen.

Vi børn var naturligvis ikke de gode kunder, for vi købte ikke noget, men vi blev inspireret af det udstillede legetøj, så det kom på den årlige ønskeseddel, og måske var man så heldig, at et eller flere af ens ønsker blev opfyldt, og det gjorde det for mig.

Jeg har indtil flere gange fået sneget mig ind i Magasin i december måned i slutningen af 1940'erne og begyndelsen af 1950'erne, og jeg er også flere gange blev smidt ud af Magasin fordi jeg var alene

og uden at være i selskab med en voksen. Det gør man heldigvis ikke i 2025.

I Magasin havde man en rigtig julemand. Det var Carl Dauw, som var Magasins julemand i næsten 30 år.

Kontorbuddet Carl Dauw var allerede som 14-årig blevet ansat i Magasin du Nord.

Med årene havde den vellidte Dauw fået en mere rund skikkelse, og i 1932 blev han, som 43-årig, kaldt ind på chefens kontor. Her blev han tilbudt at klæde sig ud i december og gå rundt i stormagasinet i skikkelse af julemanden. For denne opgave ville der komme 100 kr. ekstra i lønposen.

Carl Dauw var ikke kun Magasins første julemand – han var faktisk den første varehus-julemand i Danmark, da han tog julemandstøjet på i 1932. Magasins julemand var nok Danmarks mest berømte og populære julemand.

Opgaven voksede, og de næste 28 år var han stormagasinet julemand. Carl Dauw nåede både at fejre 50-års jubilæum i Magasin og 25 års jubilæum som julemand, inden han lod sig pensionere.

Jul i København var altid spændende. Særligt på Strøget som i hele december måned var smukt julepyntet. Her lå flere stormagasiner bl.a. Magasin du Nord, Illum og Crome og Goldschmidt. Messen lå i Købmagergade. Daells Varehus i Nørregade havde et meget stort udstillingsvindue i hjørnevinduet ved Storkepringvandet, og her var der altid en stor flot mekanisk juleudstilling som tiltrak masser af børn og voksne.

På Strøget var også den kendte og meget store legetøjsbutik Torngreen. Den var et slaraffenland for os børn. Som jeg husker det var forretningen i tre etager. Foran de julepyntede vinduer har jeg stået mange gange.

På Strøget var biografen Metropol hvor der hvert år i december blev vist julefilm.

Lillejuleaften – d. 23. december – var jeg hvert år med min far og lillebror på juleindkøb. Vi skulle købe både en fødselsdagsgave og

en julegave til min mor der havde fødselsdag d. 24. december. Når indkøbene var forbi sluttede vi ofte i Jordbærkælderen der lå på Strøget i en kælder direkte overfor Helligåndskirken.

Juleaftensdag var vi ofte til julegudstjeneste. De første år var i Garnisons Kirke, senere blev det i Sømmandskirken i Nyhavn (min far var sømand i mange år).

Hanne Karolines udstilling på Højrupgård

Jul i gamle dage – på landet i Vestsjælland i Rye ved Gørlev 1940-50-60.

Da jeg var barn, startede julen så småt sidst i november dvs. omkring d. 20. november.

Vi samlede store roer (mindst 50 cm. i omkreds). Så blev der lavet roelygter, det var med et lille stearinlys. (lig med det vi kender med græskar).

De blev sat udenfor og kunne holde lige til nytår.

Der kom julekalender og måske julebøger frem hos moster i Bristol (legetøjsforretning i Gørlev), og man kunne købe adventskranse eller lave dem selv.

Når man åbnede den første låge i kalenderen, så var det nedtælling til jul.

Der var også nogle der ikke havde julekalender, men som stillede sin sutsko i vinduet, og så fik man en lille ting i den. Det kunne være en kravlenisse der skulle klippes ud, en pebernød eller lignende, måske et par vanter hvis man manglede det.

Så begyndte man også at pynte op til jul, med ting man sad og lavede om aftenen, eller noget som var gemt i julekassen fra tidligere år.

Det kunne være kravlenisser, julestjerner, kræmmerhuse, hjerter og guirlander.

Min mor havde altid travlt til jul. Hun gjorde rent for folk, hjalp ved slagtning, bagning og storvask. Da hun var alene med mig, var jeg altid med, og derfor har jeg så meget viden hvad man gjorde de forskellige steder.

Rigtig mange af konerne hjalp til under slagtning og storvask, og så slap man for at skulle i roerne.

Man startede med at slagte gris.

Mange af egnens gårde havde ikke strøm eller vand inde.

Man startede ved fem tiden om morgenen, hvor slagteren kom og fik stukket grisen. Der blev taget blod til blodpølse. Grisen blev skoldet, og så blev den hængt op. Det var så tid til morgenmad og derefter blev grisen parteret. Få kødet kogt og saltet ned. Det hele foregik i vaskehuset. I gruekedlen kogte man hovedet, og det der

skulle bruges til sylte og finker. I gruekedlen, havde man også kogt det vand man skoldede grisen med, så den var ren. Alt dette foregik med håndkraft og med lys fra flagermuslygten.

Toiletter som vi kender det i dag havde vi ikke. Vi havde et lokum, det var med en spand ude bagved. Rigtige toiletter med træk og slip havde vi kun i skolen.

I 1948-49 havde man fået elektrisk lys på de fleste af egnens gårde. Men de sidste på min egen fik først strøm i 1952.

Sådan foregik det.

Nu blev alting lettere, selv om de fleste stadig hentede vand ude ved brønden.

Tro nu ikke vi oplevede det som en sur pligt, for der blev sunget højt og festligt, drillet og grinet, fortalte vittigheder og sladder.

Efter slagtingen blev der altid spist sulemad og varm blodpølse.

Der skulle også slagtes gæs og ænder. De måtte ikke skoldes og der måtte ikke være blod på dem, for vingerne skulle klippes af til fejevinger, som brugtes bl.a. ved kakkelovnen. Fjerene kom i en sæk og dunene i et dynebetræk - de blev gemt til man havde til en dyne eller hovedpude. Så blev de varmet i gruekedlen så urenheder faldt til bunden. Alt dette blev gjort om vinteren.

Nogle af gæssene blev saltet sammen med noget af kødet fra grisen og sent til rygning.

Tøj skulle vaskes, stives og hænges op, og der skulle rent på sengene.

Så var vi klar til jul.

Vi havde en rødgran helt til loftet. Den var med glaskugler og kræmmerhuse, hjerter og sølvlamel, og levende lys. Mange havde noget der hed fehår, det havde vi ikke.

Julemaden var gås, and, flæskesteg, ribbensteg, medister, æbler med gele og svesker fra anden. Rødkål, brune og hvide kartofler, og en sovs der hang fast på kartoflerne og til slut risalamanden.

Efter dansen om juletræet, og pakkerne var pakket op, var der kaffe og julesmåkager, mindst fem slags. Drikkevarer var meget forskelligt - nogle steder fik man vin, andre steder øl/vand, bl.a. KB juleøl.

Første juledag var der julefrokost med det hele – tre slags sild, sylte, finker, flæskesteg (ribbensteg), måske lidt and, frikadeller og medisterpølse. Frokosten sluttede som regel med to til tre slags ost.

Først herefter gik vi over til kaffe og småkager og måske et glas portvin.

Anden juledag var der juletræ på Gørlev hotel. Det var med Handelsstands foreningens kæmpe træ. Der var julemand der uddelte godteposer og en appelsin til hver. Vi fik en sodavand.

Tredje juledag på Gørlev hotel var det socialdemokraterne der holdt julefest, med det samme juletræ og ellers identisk med hvad vi fik anden juledag. At det var en politisk forening, gik man ikke op i.

Fjerde juledag i "Enigheden" – jeg tror det var forsvarsbrødrene der da holdt stor julefest med det hele.

Femte juledag var det i missionshuset der var julefest, også med et fint juletræ, men med hvide engle og optræden af børnene der gik i søndagsskole.

Så er vi ved at nå nytår med den kogte torsk og nytårsløjerne, og her deltog både børn og barnlige sjæle.

Mellem alt dette, fik man også tid til at invitere andre gårdmænd til spisning om aftenen, så de kunne smage hvor god grisen var.

Hanne Karolines julehæfter m.v.

Butikkernes åbningstider var i 1940-erne og 1950-erne

mandag-torsdag 6-17.30 - Fredag 6-20 – Lørdag 6-14 – søndag lukket.
Den sidste uge inden jul kunne butikkerne holde åbent alle hverdage 6-20.
Sidste søndag inden jul måtte man holde åbent indtil kl. 20.
Juleaftensdag skulle butikkerne lukke kl. 14.

Vallensbæk Lokalhistoriske Forening

25. november 2025

Ingolf Mathiesen og Hanne Karoline Pedersen